

Så gjør vi så når vi ruller vårt tøy ...

av Signe Rutlin

Hvor ofte har vi ikke gått rundt om en einerbærbusk, sunget og lekt denne sangleken, en lek som kanskje spesielt hører julen til?

Å rulle tøy

er for mange et avlegs begrep. Det meste av vårt sengelinnnet er ifølge varedeklarasjonen behandlet så det er både rulle- og strykefritt.

Toaletthåndklærne er stort sett bare av frotte, oppvaskmaskinen gjør glasshåndklærne nesten overflødige, og lunsjbrikker av et syntetisk stoff erstatter duken. Brikkene tørkes bare av med en fuktig klut etter bruk.

Lintøyskapet som en gang var husmorens stolthet, er der men ikke slik det engang var og som hun gjerne viste frem ved gitte anledninger. Der lå husets forråd av lakener, putevar, toaletthåndklær, duker og servietter.

i sirlige bunker skinnende hvite, glatte og blankrullede etter å ha gjennomgått en lang og tungvint prosess fra vaskestampen til rullebord og tørkeloft, og tilbake til rullebordet igjen for siste omgang i rullen, for til slutt å telles opp og plasseres i lintøyskapet ferdig til neste gangs bruk.

Med andre ord klesvasken og stellet av denne har som så mye annet i dagens hushold gjennomgått en forenkling. Klesvask i bryggerhus med skrubbing på vaskebrett, koking i bryggerpanne, og deretter skylning til siste skyllevann var helt klart. Dette arbeidet utføres i dag i en prosess av vaskemaskinen og avsluttes ofte når tøyet er tørt. Mangletrete og steinrullen med fire kavler er for lengst ute av bruk, og erstattet med hånddrevet maskinrulle eller elektrisk rulle. Imidlertid er det mange som spør hvordan man egentlig går frem for å få lindukene glatte, blanke og stive? Selve vaskingen betyr atskillig for et vellykket resultat. Av samme mening synes også salig Hanna Winsnes å ha vært. for hun har i sin «Lærebok i Husholdning» et eget og meget omstendelig kapittel om "Storvasb foruten ett om <<Vask av

fint tøy", men ingenting om mangling/rulling. Vår mangfoldige folkeopplysningsmann Eilert Sundt derimot, har sin bok om "Renslighedsstellet i Norge" nær sagt selvfølgelig - ikke bare et kapittel om "At vaske tøy", men også et kapittel om "At mangle og rulle".

Vi lar Eilert Sundt fortelle om det siste: «Man vikler tøyiet om en manglestokk, legger den på et bord og ruller frem og tilbake med en manglefjæl, som legges ovenpå og trykkes ned. Et eget håndtag på manglefjælen viser hvorledes arbeidet udføres, nemlig med hånden og armen. Den samhörrende stak og fjæl kaldes manglegagn på samme måde som vævgagn, vasegagn osv., tildels bruges også uttrykket håndrulle. I mer fremskredne egne og på større gårde kan man imidlertid se disse håndredskaper ombyttede med stenrulle. Ja, hist og her kan man desuden se en skrueperse ved siden af rullen, til at fullende dennes arbeide. » I en fortsatt vandring i litteraturen, overlater vi ordet til Mimmi Sverdrup Lunden i sin bok «De frigjorte hender» «Etter storvasken fulgte mangling og stiving og stopping og lapping Det var sent og tungt med tre og hest. Rulla holdt sitt inntog her og der på bygdene, men den vakte ikke begeistring. Den var en svær og tung historie, og de måtte ha karfolk til hjelp. To mann drog, og to jenter la stokkene så fort de bare vant, og stod og strakk tøyet. Fort gikk det, men det var et spørsmål om det alltid lønte seg å vente til karfolkene hadde tid. Ellers kunne man mangle i ledige stunder. Ulykker hendte det med dette nymotens stellet og. En og annen fikk den tunge rulla i magen og ble klemt opp mot veggen. >>

Som regel dynket matmoren alt tøyet selv og stivet det også. Slik torde en ikke overlate til andre. Det gamle boltejernet greide seg lenge fremover, men ellers kom strykepannene med fem jern i bruk. Prestegårdene gikk alltid foran og skaffet disse moderne greier, og jentene som tjente der, så dem og brakte nyheten videre. De ble møtt med århundredets mistro, som rimelig

var. Tenk å sette et gloende jern like på tøyet!, sa de blant annet om strykejernet.

Og vandringen fortsetter til «Husmorboken», en utgave benyttet ved husmorskolene i 1930-årene. Her er rulling av tøy beskrevet mer i samsvar med vår tid idet det heter:

Rulling

Dynk tøyet hvis det er fullstendig tørt, og legg det fast sammen, en bjerkevisp, er best at dynke med. Dynk ikke for meget, dekketøy må dog være temmelig vått. Begynn så å trekke det som er først dynket. Trekk tøyet begge veier, jevn ut alle folder og jarer, og legg det pent sammen. Alle bånd glattes godt ut. Trekk forsiktig og skjønnsomt. Legg ikke samme styrke på en gammel fin duk, som på et grovt laken. Trikot- og frottestoffer trekkes og legges sammen, rulles ikke.

Dekketøy

Regelen er at navnet skal vende ut, og at dekketøyet skal legges sammen på langs, så falden brettes og jaren ligger slett. Tøyet bør dog ikke alltid ligge i de samme bretter av hensyn til slitasjen, især ikke lintøy Duker må ligge vekselvis i 3 og 4 folder. Med servietter og håndklær

veksles også. Duker som legges i 4, legges først i 2 med vrangen ut, så brettes begge jarer til midtbretten. Når de er rullet legges de i plisfolder. Servietter legges i 2 eller 3 bretter hver vei etter størrelsen. Håndklær likeså. Alt tøy må være godt tørt før det legges i lintøyskapet.»

Så langt det skrevne ord. En eldre husmor ble kontaktet om rulling, og fra henne kom det spontant: «Å den rullingen i mitt barndomshjem! Vi hadde maskinrulle som ble skrudd godt til.

Den stående ordre var 10 ganger frem og tilbake på over- og underlaken, putevar og håndklær, 20 ganger for duker og servietter»

Konklusjonen blir

Tøyet må ha en viss grad av fuktighet når det skal rulles. Bomullsvarer kan rulles på elektrisk rulle hvis vi har det, men skal vi ha stivt, blankt dekketøy (lintøy) må vi bruke kaldrulle. I stedet for bjerkevisp har vi fått dynkeflasken. Viktig er det, i god tid før vi skal rulle, dynke spesielt linduker og servietter godt. Legg dem i en plastpose så de blir godt gjennomtrukket, hvis vi da ikke tar plaggene fra klessnoren før de er ordentlig tørre. Strekking er en viktig del av arbeidet både på langs og på tvers, og pass på

Ei gammel rulle med et fint overlaken.

at jarene er glatte Etter første gangs rulling 4-6 ganger frem og tilbake, henges tøyet opp til tørk og rulles igjen til det er blankt 4-5 ganger. Er det for eksempel en duk av kraftig kvalitet, kan duken med fordel tas en omgang i rullen mens den ennå er halvtørr, og så siste gang når den er helt tørr. Nøyaktighet ved sammenlegning tilslutt, så leggene blir like brede, ser jeg på som viktig. Eilert Sundts notat om en skrupresse (syltepresse) som duken legges i tilslutt, har vært nyttet langt inn i vårt århundre. Duken ligger der gjerne natten,over. Leveres en duk til vaskeri, er det

viktig på forhånd å undersøke at det ved rulling nyttes kaldrulle. Har man en linduk som først har vært gjennom en varmrulle, er det vanskelig senere å få den blank. Halvlins duker blir sjelden helt blanke. At vasking av en linduk skjer ved temperatur på 60-70°C, er også av betydning for et vellykket resultat. Et godt råd er det å lytte til Hanna Winsnes om å ta flekker av duken umiddelbart etter at duken tas av bordet, og før den går i skittentøyskurven. Men tørk den etter flekkavtagning. Er det frynser på et plagg som skal rulles eller strykes, slå da frynsene mot en bordkant, så retter de seg.